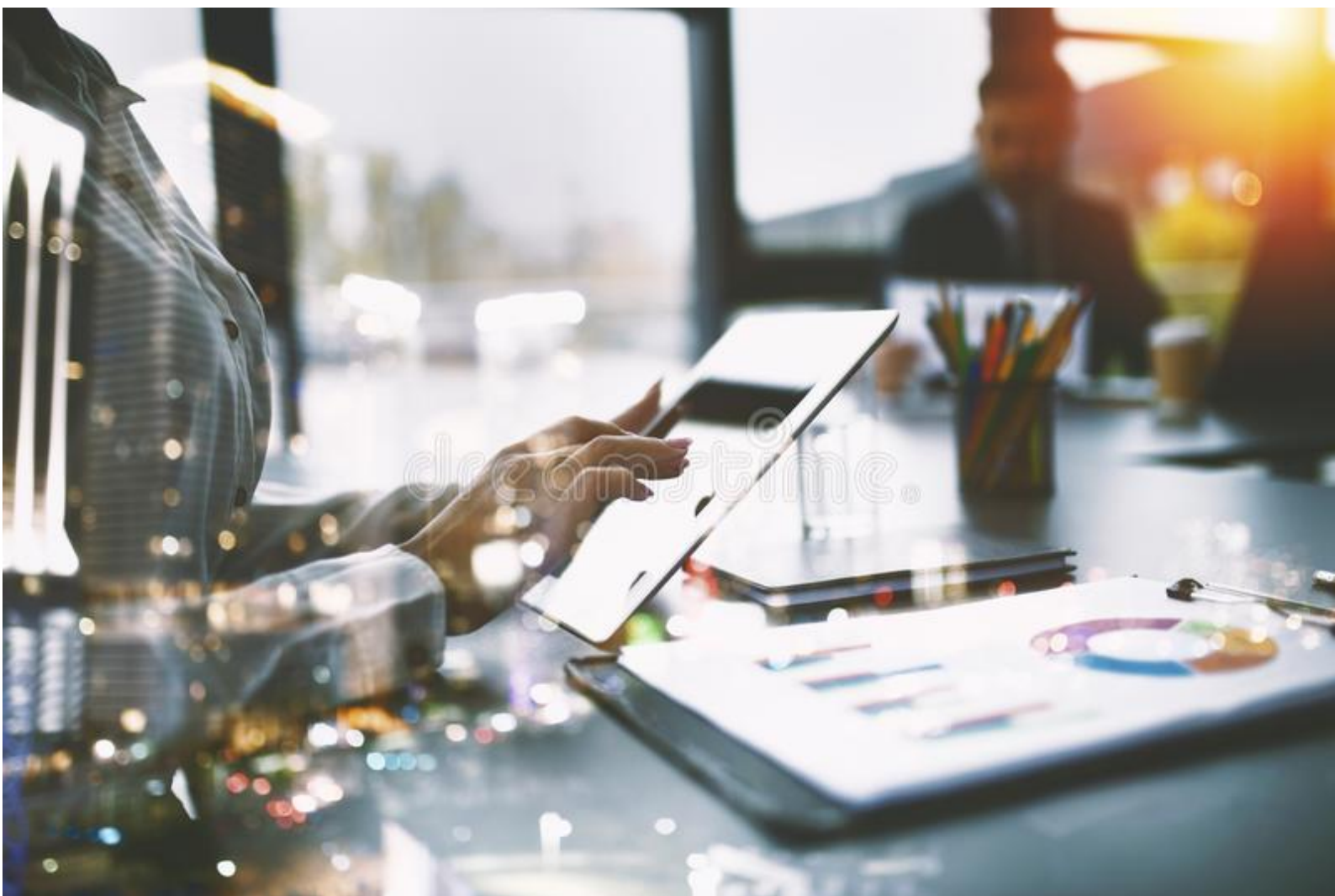

Aksjeskolen

Kursmateriell: «Hvordan tjene penger på aksjehandel?»

Innholdsfortegnelse

INNHALDSFORTEGNELSE	2
1 INTRODUKSJON	16
1.1 HVORDAN BLI RIK?	16
1.1.1 <i>Fire måter å bli rik på</i>	16
1.1.1.1 Flaks	16
1.1.1.2 Starte din egen bedrift	16
1.1.1.3 Investere i fast eiendom	17
1.1.1.4 Investere i aksjer og verdipapirer	17
1.1.2 <i>Flaks er alltid nødvendig for å bli rik</i>	17
1.1.2.1 Fire typer flaks	18
1.1.3 <i>Maksimer inntektene og minimaliser utgiftene</i>	18
1.1.3.1 Sette deg økonomiske mål	18
1.1.3.2 Lev under evne	19
1.1.3.3 Lær deg å håndtere risiko	19
1.1.3.4 Spar for å investere. Ikke spar for å spare	19
1.1.3.5 Unngå gjeld som ikke betaler seg	19
1.2 ER DU EN INVESTOR ELLER EN TRADER?	20
1.2.1 <i>Investoren</i>	20
1.2.2 <i>Traderen</i>	21
1.2.3 <i>Hva er den store forskjellen?</i>	21
1.2.4 <i>Spekulasjon uten «research» = gambling</i>	21
1.2.5 <i>Noe i mellom eller begge deler?</i>	21
1.2.6 <i>Til slutt</i>	22
1.3 FORMER FOR AKSJEHANDEL	22
1.3.1 <i>Enkelt aksjer</i>	22
1.3.2 <i>Opsjoner</i>	22
1.3.3 <i>Daytrading og aktiv trading</i>	22
1.3.4 <i>Aksjesparing</i>	23
1.3.5 <i>Aksjefond</i>	23
1.3.6 <i>Indeksfond</i>	23
1.4 DET PRAKTISKE	23
1.4.1 <i>Finn din handelsplattform</i>	23
1.4.2 <i>Vurderingskriterier</i>	24
1.4.3 <i>Opprett meglerkonto</i>	24
1.4.3.1 En bankkonto	24
1.4.3.2 Personlig informasjon	24
1.4.3.3 Bank ID eller ID kort	25
1.4.3.4 Aksjesparing konto (ASK)	25
1.4.3.5 VPS konto	25
1.4.3.6 Sett inn penger	25
1.4.4 <i>Legg enn din første handelsordre</i>	25
1.5 SPREAD	26
1.6 KURTASJE	26
1.6.1 <i>Hva avgjør kurtasjen og hvor stor er den?</i>	26
1.6.1.1 Kurtasje for kjøp av norske aksjer (et utvalg nettmeglere):	27
1.6.1.2 Kurtasje for kjøp av amerikanske aksjer (et utvalg nettmeglere):	27
1.6.2 <i>Ekempel</i>	27
1.6.3 <i>Grensen mellom minstekurtasje og prosentsatsen</i>	28
1.7 AKSJESPARERKONTO (ASK)	28
1.7.1 <i>Hvor mange aksjesparingkontoer kan du ha og hva er kostnaden?</i>	29
1.7.2 <i>Hvilke verdipapirer kan du ha på en aksjesparekonto?</i>	29

1.7.3	Hvilke verdipapirer kan du ikke ha på en aksjesparekonto?	29
1.7.4	Utbytte	30
1.7.5	Arv og aksjesparekonto	30
1.7.6	Skilsmisse og aksjesparekonto	30
1.8	SKATT PÅ AKSJEDEVINST	30
1.8.1	Realisert gevinst er skattepliktig inntekt	30
1.8.2	Fratrekk for tap	30
1.8.3	Aksjonærmodellen.....	31
1.8.4	Skjermingsfradrag.....	31
2	AKSJETEORI	33
2.1	HVA ER EN AKSJE?	33
2.2	HVA ER EN AKSJONÆR OG INVESTOR?	33
2.3	HVOR STOR EIERANDEL GIR EN AKSJE?	33
2.4	AKSJENS NOMINELLE (PÅLYDENDE) VERDI OG MARKEDSVERDI.....	34
2.5	AKSJENS SKATTBARE VERDI	34
2.6	SIMPELT FLERTALL I GENERALFORSAMLINGEN	34
2.7	HVILKE RETTIGHETER GIR EN AKSJE?	35
2.8	AKSJESELSKAP (AS) OG ALLMENNNAKSJESELSKAP (ASA)	35
2.8.1	Hva er forskjellen mellom et aksje- og allmennaksjeselskap?.....	35
2.8.2	Kun allmennaksjeselskaper kan børsnoteres	36
2.9	ALLMENNNAKSJESELSKAP.....	36
2.9.1	Selvstendig juridisk enhet	36
2.9.2	Økonomisk risiko og ansvar	36
2.9.3	Eiere og ansatte	36
2.9.4	Lønn og skattemessig behandling.....	37
2.9.5	Organisering av et allmennaksjeselskap.....	37
2.9.5.1	Generalforsamlingen	38
2.9.5.2	Styre.....	38
2.9.5.3	Administrerende direktør/daglig leder	39
2.10	AKSJEKLASSER: A - AKSJER OG B - AKSJER	39
2.11	UNOTERTE OG NOTERTE AKSJER	39
2.11.1	Noterte aksjer.....	40
2.11.2	Unoterte aksjer.....	40
2.11.3	Anbefaling	41
2.12	EN AKSJE ER ET REGISTRERT VERDIPAPIR	41
2.13	HVORDAN TJENE PENGER PÅ EN AKSJE?	42
2.14	AKSJER GIR HØYERE AVKASTNING ENN ANDRE INVESTERINGSOBJEKTER	42
2.15	HVORDAN KJØPE EN AKSJE?	43
2.16	AKSJEPORTEFØLJE	43
2.17	AKSJEKAPITAL	43
2.17.1	Hvordan beregne aksjekapitalen?	44
2.17.2	Emisjon.....	44
2.18	AKSJEKURS	44
2.18.1	Hva er pålydende kurs?.....	45
2.18.2	Hva er kjøps-, salgs- og omsetningskurs?	45
2.18.3	Hva avgjør kjøps- og salgskursen?.....	45
2.19	AKSJESPLITT OG AKSJESPLEIS	46
2.19.1	Hva er en aksjesplitt?.....	46
2.19.2	Hva er en aksjespleis?.....	47
2.20	VEKSTAKSJE OG VERDIKKSJE	47
2.20.1	Hva er en vekstaksje?.....	47
2.20.1.1	Kjennetegn	47
2.20.2	Hva er et verdiaksje?.....	47
2.20.2.1	Kjennetegn	48
2.20.2.2	"Dogs of the Dow"	48

2.20.3	Hva er forskjellen mellom en vekstaksje og verdiaksje?.....	48
2.20.4	Verdiaksjer har høyere risiko enn vekstaksjer	48
2.20.5	Hva er best? Vekst- eller verdiaksje?.....	48
3	AKSJEMARKEDET	50
3.1	HVA ER ET AKSJEMARKEDE?	50
3.2	AKSJEMEGLER	50
3.3	KJØPER OG SELGER	51
3.4	BØRSEN	51
3.5	VERDIPAPIRSENTRALEN	51
3.6	NOTERTE OG UNOTERTE AKSJER	51
3.7	DET NORSKE AKSJEMARKEDET	52
3.8	DET INTERNASJONALE AKSJEMARKEDET	52
3.8.1	USA - New York Stock Exchange (NYSE).....	52
3.8.2	USA - NASDAQ.....	52
3.8.3	Storbritania - London Stock Exchange (LSE).....	53
3.8.4	Tyskland - Frankfurt-børsen.....	53
3.8.5	Sveits - SIX Swiss Exchange AG.....	53
3.8.6	Russland - Moscow Exchange MICEX-RTS.....	53
3.8.7	Spania - Bolsas y Mercados Españoles (BME)	53
3.8.8	Latin-Amerika - BM&FBOVESPA.....	53
3.8.9	Mexico - Bolsa Mexicana de Valores (BMV).....	53
3.8.10	Kina - Shanghai Stock Exchange (SSE).....	54
3.8.11	Kina - Shenzhen Stock Exchange (SZSE).....	54
3.8.12	Kina - Hong Kong Stock Exchange (HKEX)	54
3.8.13	Japan - Tokyo Stock Exchange	54
3.8.14	Sør-Korea - Korea Stock Exchange	54
3.8.15	Singapore - Singapore Exchange (SGX)	54
3.8.16	Taiwan - Taiwan Stock Exchange Corporation (TSEC).....	54
3.8.17	India - Bombay Stock Exchange (BSE)	55
3.8.18	India - National Stock Exchange (NSE)	55
3.8.19	Sør-Afrika - JSE Limited	55
3.8.20	Australia - Australian Securities Exchange (ASX)	55
3.9	BULLMARKED OG BEARMARKED	55
3.9.1	En angivelse av den langsiktig markedstrenden	55
3.9.2	Bullmarked.....	56
3.9.3	Bearmarked	56
3.9.4	Bullmarked og bearmarked går i bølger (sykluser)	57
3.10	AKSJEINDEKS	57
3.10.1	Hvilken oppgave har en aksjeindeks?	57
3.10.2	Hva betyr det at en aksjeindeks stiger eller synker?	58
3.10.3	Hva skyldes det at en aksjeindeks stiger eller synker?	58
3.10.4	Praktisk bruk av aksjeindekser.....	58
3.10.5	Hvordan handle en aksjeindeks?	59
3.10.6	Daytrading i aksjeindekser	59
3.10.7	Indekseringsprinsipper.....	59
3.10.7.1	Markedsverdivektet indeks/kapitalvektet indeks	59
3.10.7.2	Likevektede (equally weighted) indekser	60
3.10.7.3	Fundamentalt vektete indekser	60
3.10.7.4	Bruk av indeksene.....	60
3.10.8	Hvilke aksjeindekser finnes?.....	60
3.10.8.1	Norske aksjeindekser	61
3.10.8.2	Internasjonale aksjeindekser	61
3.10.8.3	Globale indekser	62
3.10.8.4	Bransje og sektor indekser	62
3.10.9	Hvor ofte oppdateres indeksene?	62

4 RISIKO.....	63
4.1 HVA ER RISIKO?.....	63
4.2 FORVENTNINGER	64
4.3 STANDARDAVVIK	64
4.4 ULIKE VERDIPAPIRER GIR ULIK RISIKO PROFIL	65
4.5 RISIKO VILLIGHET	66
4.6 FORETA ALLTID EN RISIKOVURDERING	67
4.7 RISIKOSTYRING	67
4.8 SYSTEMATISK- OG USYSTEMATISK RISIKO (RISIKOFORMER)	68
4.9 SYSTEMATISK RISIKO (MARKEDSRISIKO)	68
4.10 USYSTEMATISK RISIKO (SELSKAPRISIKO)	69
4.10.1 Forretningsspesifikk risiko	70
4.10.2 Finansiell risiko	70
4.11 VALUE AT RISK	71
5 VERDIPAPIRHANDEL.....	72
5.1 AKSJER ELLER AKSJEFOND - HVA LØNNER SEG?.....	72
5.1.1 Hva gir minst risiko?.....	72
5.1.2 Hva gir høyest avkastning?.....	72
5.2 HVA BØR DU VELGE?	73
5.3 AKSJEFOND	73
5.3.1 Hva er et aksjefond?.....	73
5.3.2 Krav til et aksjefond.....	74
5.3.3 Hvorfor kjøpe et aksjefond?.....	74
5.3.4 Tidshorisont for aksjefond	74
5.3.5 Passiv eller aktiv forvaltning	74
5.3.5.1 Aktiv forvaltning	74
5.3.5.2 Passiv forvaltning.....	75
5.3.6 2 ut av 3 fondsforvaltere leverer dårligere resultater enn markedet	75
5.3.7 Indeksfond	75
5.3.8 Fondsinndeling	76
5.3.9 Kostnader knyttet til et aksjefond	76
5.3.10 Hvordan investere i aksjefond?	76
5.3.11 Skatt.....	76
5.4 INDEKSFOND	77
5.4.1 Hva er en aksjeindeks?	77
5.4.2 Hvilke selskaper inngår i et indeksfond?.....	77
5.4.3 Lavere kostnader enn aktive fond	77
5.4.4 Lavere risiko og mindre svingninger enn aktive fond	78
5.4.5 Høyere avkastning enn aktive fond i et 10 års perspektiv	78
5.4.6 Hvorfor investere i et indeksfond?.....	78
5.4.7 Hvem passer indeksfond for?.....	78
5.4.8 Hvilke indeksfond finnes?	79
5.4.8.1 Geografiske indeksfond.....	79
5.4.8.2 Globale indeksfond	79
5.4.8.3 Bransjerelaterte fond.....	79
5.4.8.4 Markedsrisiko.....	79
5.4.9 Globale indeksfond gir lavest risiko.....	80
5.4.10 Tracking Error (TE).....	80
5.4.11 Valutasikrede indeksfond.....	80
5.5 BØRSNOTERTE FOND (ETF).....	81
5.5.1 ETF gir kontinuerlig prisinformasjon.....	81
5.5.2 Du kan shorte ETF.....	81
5.5.3 Hvem passer børnoterte fond (ETF) for?	81
5.5.4 Mange ETF å velge mellom.....	81
5.5.5 Kostade knyttet til ETF.....	82

5.5.6	Hvor høy risiko er det i en ETF?	82
5.5.7	Daglig oversikt over hva fondet inneholder	82
5.6	RENTEFOND	83
5.6.1	Pengemarkedsfond og obligasjonsfond.....	83
5.6.2	Pengemarkedsfond.....	84
5.6.3	Obligasjonsfond	84
5.7	KOMBINASJONSFOND	84
5.7.1	Typer kombinasjonsfond.....	85
5.7.2	Risiko og avkastning i kombinasjonsfond	85
5.7.3	Styr unna svært skjevfordelte fond.....	85
5.7.4	Ikke velg obligasjons- eller kombinasjonsfond hvis du har gjeld	85
5.8	VERDIPAPIRSENTRALEN (VPS)	86
5.8.1	Hva er en VPS-konto?	86
5.8.2	Hvordan opprette en VPS-konto?.....	87
5.8.3	Hva er en kontofører?.....	87
5.9	FINANSTILSYNET	88
5.9.1	Hvem overvåker og kontrollerer Finanstilsynet?.....	88
5.9.2	Oppgaver	88
5.9.3	Klage på banker og andre finansinstitusjoner.....	88
5.9.4	Rapportering.....	88
6	AKSJEHANDEL.....	89
6.1	HVORDAN TJENE PENGER PÅ AKSJER?	89
6.1.1	Kursgevinst	89
6.1.2	Utbytte	89
6.1.3	Fusjon	90
6.1.4	Slakting.....	90
6.1.5	Fremførbart underskudd.....	90
6.1.6	IPO (børsnoteringer).....	91
6.1.7	Opsjoner	91
6.1.8	Shorting	91
6.2	"BEST PRACTIS" FOR KJØP OG SALG AV AKSJER	91
6.2.1	Gjør hjemmeleksene.....	91
6.2.2	Ikke bli forelsket i en aksje. Kobl ut alle følelser	91
6.2.3	Putt ikke alle eggene i samme kurv - spre innkjøpene!.....	92
6.2.4	Små selskaper er farlige.....	92
6.2.5	Ikke få panikk.....	92
6.2.6	Unngå å jage dine tap	93
6.2.7	Vær tålmodig og realistisk rundt din resultatutvikling	93
6.2.8	Ikke kjøp "billige" aksjer	93
6.2.9	Ikke kjøp de opphauste aksjene!	93
6.2.10	Timing er alfa omega.....	93
6.3	HANDELSSTRATEGI	94
6.3.1	To del-strategier.....	94
6.3.2	Generell handelsstrategi.....	94
6.3.2.1	Punkt 1: Investeringsbeløp	95
6.3.2.2	Punkt 2: Tidsperspektiv	95
6.3.2.3	Risiko, investeringsobjekter og avkastningskrav	96
6.3.2.4	Punkt 3: Risiko	96
6.3.2.5	Punkt 4 og 5: Investeringsobjekter og avkastningskrav.....	96
6.3.2.6	Punkt 6: Differensiering	97
6.3.3	Aksjehandel strategi.....	97
6.3.3.1	Punkt 1: Noterte og unoterte aksjer	98
6.3.3.2	Punkt 2: Vekstaksjer, verdiaksjer eller en kombinasjon	98
6.3.3.3	Punkt 3: Stop-Loss ordre	98
6.3.3.4	Punkt 4: Valg av aksjeportefølje	98
6.3.3.5	Punkt 5: Kjøps og salgsindikatorer	98

6.3.3.6	Punkt 6: Markedstrender	99
6.3.4	<i>Handelsstrategier for verdiinvestorer</i>	99
6.3.4.1	Kjøp selskaper, ikke aksjer.....	99
6.3.4.2	Elsk selskapet du kjøper.....	99
6.3.4.3	Invester i selskaper du forstår	99
6.3.4.4	Finn godt administrerte selskaper	100
6.3.4.5	Din beste investering er din guide	100
6.3.4.6	Ignorer markedet 99% av tiden	100
6.4	GIRING OG MARGINHANDEL	101
6.4.1	<i>Hva er giring?</i>	101
6.4.2	<i>SWAP</i>	101
6.4.3	<i>Fordeler og ulemper med giring</i>	101
6.4.4	<i>Risiko ved giring</i>	102
6.4.5	<i>Giring krever en klar strategi!</i>	102
6.4.6	<i>Hvordan redusere risikoen?</i>	102
6.4.6.1	Diversifisere.....	103
6.4.6.2	Stop loss ordre.....	103
6.4.6.3	Take Profit ordre.....	103
6.4.7	<i>Tilbyr alle meglere giring og hvor høy giring tilbyr de?</i>	103
6.5	SHORTING OG SHORTHANDEL.....	104
6.5.1	<i>Hva er shorting?</i>	104
6.5.2	<i>Shorthandel i praksis</i>	105
6.5.3	<i>Nettmeglere som tilbyr shorting</i>	105
6.5.4	<i>Shorting er en risikosport</i>	105
6.6	TIMING AV AKSJEKJØP OG AKSJESALG	105
6.6.1	<i>Tenk timing</i>	105
6.6.2	<i>Januar er den beste måneden i året</i>	105
6.6.3	<i>Ikke gå for sent inn</i>	106
6.6.4	<i>Kjøp på aksjens støttenivå og selg på motstandsnivå</i>	106
6.6.5	<i>Kjøp på dypper</i>	106
6.6.6	<i>Følg med på glidende gjennomsnitt, det gyldne- og døds korset</i>	107
6.6.7	<i>Ikke sitt for lenge i en tapsaksje</i>	107
6.6.8	<i>Hold på vinneraksjene til de når toppen</i>	107
6.6.9	<i>Ikke ta for tidlig gevinst</i>	108
6.7	STOP-LOSS ORDRE	108
6.7.1	<i>Hva er en Stop-Loss ordre?</i>	108
6.7.1.1	Eksempel.....	109
6.7.2	<i>Trailing Stop-Loss</i>	109
6.7.2.1	Eksempel.....	110
6.7.3	<i>Fordeler med Stop-Loss ordre</i>	110
6.7.4	<i>Ulemper med Stop-Loss Orders</i>	110
6.7.5	<i>Hvilken Stopp-Loss grense bør du velge?</i>	110
6.8	UTBYTTE - UTBYTTEAKSJER – UTBYTTEFOND.....	111
6.8.1	<i>Hva er utbytte?</i>	111
6.8.2	<i>1 av 2 måter en verdiinvestor tjener penger</i>	111
6.8.3	<i>Hvem bestemmer at det skal utbetales utbytte?</i>	111
6.8.4	<i>Hvor mye kan deles ut i utbytte?</i>	111
6.8.5	<i>Tre ulike typer utbytte</i>	112
6.8.6	<i>Når utbetales utbytte og til hvilken konto?</i>	112
6.8.7	<i>Skatt på utbytte</i>	113
6.8.7.1	<i>Hva med skatt på utbytte i aksjesparekonto?</i>	113
6.8.8	<i>Ink-dag og ex-dag</i>	113
6.8.9	<i>Hvordan påvirker utbytte, "ink-dag", aksjekursen?</i>	114
6.8.10	<i>Utbytte reduserer egenkapitalen til selskapet</i>	114
6.8.11	<i>Påvirker utbytte markedsverdien til selskapet utover selve beløpet på utbytte?</i>	115
6.8.12	<i>Utbytteaksjer</i>	115
6.8.13	<i>Hva bør du se etter for å finne stabile utbytteaksjer?</i>	115

6.8.14	Utbyttefond.....	116
6.8.15	Utbyttestrategier.....	116
7	AKSJEPORTEFØLJEN.....	117
7.1	HVORFOR TRENGER DU EN AKSJEPORTEFØLJE?	117
7.2	HVA ER EN AKSJEPORTEFØLJE?	117
7.3	DIVERSIFISERING	118
7.4	DEFINISJON	118
7.5	AKTIVAALLOKERING.....	118
7.6	ARBEIDSMODELL	119
7.7	VERDIPAPIRFORDELING	119
7.8	FONDSANDEL.....	119
7.9	MARKEDSFORDELING.....	120
7.9.1	Geografisk fordeling.....	120
7.9.2	Global fordeling.....	120
7.10	SEKTORFORDELING.....	120
7.11	ENKELTAKSJER.....	121
7.12	RISIKO OG TIDSHORISONT	121
7.13	SIKRING AV AKSJEPORTEFØLJEN	121
7.14	ANBEFALT SAMMENSETNING AV AKSJEPORTEFØLJEN	122
7.15	HVORDAN VELGE UT AKSJENE I AKSJEPORTEFØLJEN?	122
7.15.1	"Ovenfra og ned" eller "nedenifra og opp" strategi?.....	122
7.15.2	«Ovenifra og ned» stil.....	122
7.15.3	«Nedenifra og opp» stil.....	123
7.15.4	Verdi-, vekst eller inntektsaksjer.....	123
7.15.5	Verdiinvestering.....	124
7.15.6	Hvordan finne verdiaksjer?.....	124
7.15.7	Vekstinvestering	124
7.15.7.1	Hvorfor investere i vekstaksjer?	124
7.15.8	Inntektsinvesting	125
7.15.8.1	Hvorfor investere i inntektsaksjer?	126
7.15.8.2	Hvilke faktorer å se på?.....	126
7.15.9	Se etter forholdet mellom DPS og EPS	126
7.16	STUDER MEGATRENDENE FOR Å FINNE FREMTIDENS SEKTORER.....	127
7.16.1	Megatrendene angir morgendagens vinner sektorer	127
7.16.2	Den teknologiske utviklingen styrer megatrendene.....	127
7.16.3	De industrielle revolusjonene skaper fremtidens megatrender	127
7.16.4	Dagens megatrender	128
7.17	ALLE MEGATRENDER ER "BOBLER" SOM VIL SPREKKE	128
7.17.1	Kom deg ut før boblen sprekker!	128
7.17.1.1	Eksempler.....	129
7.17.1.2	Ikke alle selskapene i en sektor blir børsvinnere.....	129
7.17.2	Hva er en megatrend og hva skaper dem?.....	129
7.17.3	Skaper et overoptimistisk marked med skyhøy P/E verdi.....	129
7.17.4	Ender med at "boblen" sprekker.....	130
7.17.5	Gjeld å finne og unngå "boble selskapene" i sektoren	130
7.18	RISIKO AKSJER DU BØR UNNGÅ ELLER VÆRE FORSIKTIGE MED	131
7.18.1	Gråmarkedet er for proffene	131
7.18.2	Små selskaper er farlige	131
7.18.3	Ikke kjøp "billige" aksjer.....	131
7.18.4	Ikke kjøp de opphauste aksjene!.....	131
7.18.5	Ikke hør på eller følg "bjellesauene"	132
7.18.6	Selskaper med høy gjeldsgrad og lav egenkapital er sårbare	132
7.18.7	Selskaper som lever av "gårsdagens" teknologi er morgendagens tapere i aksjemarkedet 132	
7.19	VINNERAKSJENE SOM GIR DEG DEN HØYESTE AVKASTNINGEN.....	133

7.19.1	Upopulære aksjer gir høyere avkastning enn de populære.....	133
7.19.2	Små og mellomstore selskaper stiger mer enn store	134
7.19.3	Moment aksjene er alltid børsvinnerne viser historien	134
7.19.4	Vekstselskaper stiger raskere og mer enn verdi selskaper	134
7.19.5	Finn oppkjøpskandidatene til "børsrakettene".....	134
8	AKSJEKURSEN	136
8.1	AKSJEKURSEN ER ET "ÅPENT SYSTEM", HVOR "ALT PÅVIRKER ALT"	136
8.2	VERDENS FINANSMARKEDER ER HOVEDDRIVEREN I KURSUTVIKLINGEN	136
8.3	HVORDAN SPÅ HVORDAN AKSJEKURSEN UTVIKLER SEG?	136
8.4	TILBUD OG ETTERSPØRSEL AVGJØR AKSJEKURSEN	137
8.5	HVA PÅVIRKER AKSJEKURSEN?.....	137
8.5.1	Markedseffisiens	137
8.5.2	Atferdsfinans.....	138
8.5.3	Konjunktorenes betydning for aksjekursen.....	138
8.5.4	Oljeprisens betydning for aksjekursen.....	138
8.5.5	Industriproduksjonens betydning for aksjekursen.....	138
8.5.6	Rentenivåets betydning for aksjekursen.....	138
8.5.7	Valutakursens betydning for aksjekursen.....	139
8.5.8	Inflasjonens betydning for aksjekursen	139
8.5.9	Påvirker de utenlandske børsene kursutviklingen i Norge?	139
8.5.10	Politiske forhold sin betydning for aksjekursen	139
8.6	MARKEDSEFFISIENS	139
8.6.1	Svak effisiens.....	141
8.6.2	Halvsterk effisiens	141
8.6.3	Sterk effisiens.....	141
8.6.4	Effisiensgraden varierer over tid og mellom segmentene.....	142
8.6.5	Hvor fort korrigeres aksjekursen ved ny informasjon?	142
8.7	ADFERDSFINANS	142
8.7.1	Heuristikk.....	144
8.7.2	Framing	144
8.7.3	Markedets ineffektivitet	144
8.7.4	Psyko-sosial kompetanse.....	144
8.8	KONJUNKTURER PÅVIRKER AKSJEKURSEN.....	145
8.8.1	Verden utvikler seg i bølger	145
8.8.2	Norge er svært avhengig av internasjonal økonomi.....	145
8.8.3	Konjunktursykluser.....	146
8.8.4	Konjunkturindikatorer	146
8.8.5	Sesongsvingninger.....	147
8.9	OLJEPRIS VERSUS AKSJEKURS.....	147
8.10	INDUSTRIPRODUKSJON VERSUS AKSJEKURS	148
8.11	RENTENIVÅET PÅVIRKER AKSJEKURSEN.....	149
8.12	RENTERISIKO	149
8.13	RENTENIVÅ	149
8.14	VALUTAKURS VS. AKSJEKURS	150
8.15	INFLASJON VERSUS AKSJEKURS.....	152
8.16	PÅVIRKER DE UTENLANDSKE BØRSENE DEN NORSKE AKSJEKURSEN?	153
8.17	POLITISKE FORHOLD PÅVIRKER AKSJEKURSEN	155
9	IPO.....	156
9.1	IPO = EN BØRSNOTERING	156
9.2	IPO = OFFENTLIG EMISJON	156
9.3	TEGNINGSKURS VED BØRSNOTERING	156
9.4	"FIRM COMMITMENT" VS "BEST EFFORT" EMISJON	157
9.5	"LOCK-UP"-AVTALE.....	158

9.6 UNDERPRISING.....	158
9.7 LAV LANGSIKTIG AVKASTNING	159
9.8 HVORFOR IPO (BØRSNOTERING)?	159
9.8.1 De viktigste grunnene for IPO (børsnotering)	160
9.8.1.1 Tilgang til ny rimelig egenkapital	160
9.8.1.2 Gjøre aksjen likvid (omsettelig)	160
9.8.1.3 Skape exit-muligheter	160
9.8.1.4 Kvalitetstempel.....	161
9.8.1.5 Synliggjøre verdier og oppnå en høyere prising.....	161
9.8.2 Ulemper	161
9.8.2.1 Dyrt.....	161
9.8.2.2 Tids- og ressurskrevende.....	161
9.8.2.3 Tap av konkurransefortrinn.....	162
9.8.2.4 Mindre arbeidsro.....	162
9.8.2.5 Endret fokus	162
9.8.2.6 Nye investorer har andre ideer og krav enn de gamle	162
9.8.3 Oppsummering.....	163
9.9 IPO PROSESSEN (BØRSNOTERING FASENE)	163
9.9.1 Rådgivningsfasen	164
9.9.2 Forberedelsesfasen.....	164
9.9.3 Markedsføringsfasen.....	165
9.9.4 Ettermarkedet.....	166
9.9.5 Noteringssøknaden	166
9.10 HVORFOR UNDERPRISES AKSJER VED BØRSINTRODUKSJON?	167
9.10.1 Vinnerens forbannelse	167
9.10.2 Signal på selskapets kvalitet – signaliseringsmodell.....	167
9.10.3 Informasjonsavsløring.....	168
9.10.4 Prinsippal-agent-teorier.....	168
9.10.5 Flokkmentalitet.....	169
9.10.6 Promoteringsteorien.....	169
9.10.7 Kompensasjonsteorien.....	170
9.11 AKSJEFLIPPING	170
10 OPSJONER.....	172
10.1.1 Opsjoner til ansatte	172
10.1.2 Opsjon typer.....	173
10.1.3 Amerikansk, europeisk og Bermuda opsjon	173
10.1.4 Risiko og opsjonens kursutvikling	173
10.1.5 Aksjeopsjoner	173
10.1.5.1 Kjøpsopsjon (CALL)	173
10.1.5.2 Kjøpe en kjøpsopsjon.....	174
10.1.5.3 Utstede en kjøpsopsjon.....	174
10.1.5.4 Salgsopsjon (PUT)	174
10.1.5.5 Kjøpe en salgsopsjon.....	174
10.1.5.6 Utstede en salgsopsjon	174
10.1.6 Indeksopsjoner.....	174
10.1.7 Standardisering	175
10.1.7.1 Underliggende.....	175
10.1.7.2 Innløsningskursen.....	175
10.1.7.3 Bortfall	175
10.1.8 Hvordan realisere gevinst eller tap på opsjoner?	175
10.1.8.1 Innløsning.....	175
10.1.8.2 Stengning	175
10.1.8.3 Bortfall	176
10.2 KJØPSOPSJON (CALL).....	176
10.2.1 Utstedelse av kjøpsopsjoner.....	177
10.3 SALGSOPSJON (PUT).....	179
10.3.1 Utstederen av salgsopsjoner	180

10.4 OPSJONSPREMIE OG KURSENS PÅVIRKNINGSFAKTORER	182
10.4.1 Opsjonspremie.....	182
10.4.1.1 Realverdi	182
10.4.1.2 Tidsverdi.....	183
10.4.2 Faktorer som påvirker opsjonspremien.....	183
10.4.2.1 Aksjekursen	184
10.4.2.2 Innløsningskursen.....	184
10.4.2.3 Deltaverdi.....	184
10.4.2.4 Tid til bortfall	185
10.4.2.5 Forventninger om kursbevegelser i underliggende.....	185
10.5 AVGIFTER OG SIKKERHET VED KJØP OG UTSTEDELSE AV OPSJONER	185
10.5.1 Sikkerhet ved utstedelse av opsjoner.....	185
10.6 OPSJON KOMBINASJONER	186
10.6.1 Spekulasjon	186
10.6.1.1 Bullspread	186
10.6.1.2 Bearspread	188
10.6.2 Straddle og strangle.....	189
10.6.2.1 Kjøpt straddle	190
10.6.2.2 Utstedt straddle.....	191
10.6.2.3 Kjøpt strangle	191
10.6.2.4 Utstedt strangle.....	192
10.7 OPSJONSSIKRING OG AVKASTNING	192
10.7.1 Protective puts (beskyttende salgsoptjoner).....	192
10.7.2 Covered calls (dekkede kjøpsopptjoner)	193
10.8 ARBITASJE.....	195
10.8.1 Kjøp av syntetisk aksje	195
10.8.2 Salg av syntetisk aksje.....	196
10.8.3 Forwards	198
10.9 FORWARDS OG FUTURES.....	198
10.9.1 Hvorfor handle opptjoner, forwards og futures?.....	198
10.9.2 Kjøp og salg av forwards og futures	198
10.9.3 Hva koster det å handle forwards og futures?	200
10.9.3.1 Prising	200
10.9.3.2 Avgifter	201
10.9.3.3 Sikkerhet	201
10.9.3.4 Markedsoppgjøret	201
11 AKSJEVERDSETTELSE (VERDSETTELSE AV SELSKAPER).....	203
11.1 HVORDAN SETTE RETT EN PRIS PÅ EN AKSJE?	203
11.2 PRISDRIVEREN ER MARKEDSPOTENSIAL + INNTJENINGSEVNE	203
11.3 SYNERGIEFFEKTER	203
11.4 BEREGNING AV SELSKAPS VERDI	204
11.4.1 Avvikling av selskapet:	204
11.4.2 Fortsatt drift:.....	204
11.4.3 Salg eller fusjon:	204
11.5 MARKEDSVERDI ER DEN ENESTE VERDIEN SOM HAR VERDI I AKSJEMARKEDET	204
11.6 EXIT-MULIGHETER	205
11.7 VERDSETTELSE TEKNIKKER	205
11.7.1 Teknisk analyse.....	205
11.7.2 Fundamental analyse.....	205
11.7.3 Komparativ analyse	206
11.7.4 Sentimentalanalyse.....	206
11.8 HVILKEN METODE BØR VELGES FOR AKSJEVERDSETTELSE?.....	206
11.8.1 Substansverdi / bokført verdi	206
11.8.2 Immaterielle verdier.....	206
11.8.3 Substansverdi = nedre selskapsverdi.....	207
11.8.4 Nåverdi = den teoretisk korrekte verdien	207

11.8.5	Minimale og maksimale verdi	207
11.8.6	Velg metode etter situasjon	207
11.9	NÅVERDIMETODEN (KONTANTSTRØMMETODEN)	208
11.9.1	Kort om nåverdimetoden (kontantstrømmetoden)	208
11.9.2	"Free Cash Flow" (FCF)	209
11.9.3	NPV (Net Present value)	209
11.9.4	Free cash flow to equity (FCFE)	209
11.9.5	Free cash flow to firm (FCFF)	209
11.9.6	Kontantstrøm ligninger	210
11.9.7	Kontantstrømbaserte metoder	211
11.9.7.1	Forutsetninger og bruk	211
11.9.7.2	Eksempel 1	212
11.9.7.3	Eksempel 2	213
11.10	BALANSEBASERTE METODER FOR AKSJEVERDSETTELSE	213
11.10.1	Matematisk verdi / Bokført egenkapital	213
11.10.2	Likvidasjonsverdi (Relasjonsverdi)	213
11.10.3	Verdijustert egenkapital (Substansverdi)	214
11.11	VERDIBASERT INVESTERING	215
11.12	INNTJENINGSBASERTE METODER FOR AKSJEVERDSETTELSE	217
11.12.1	Vurderingskriterier	217
11.12.2	Metoder inntjeningsbasert verdsettelse	219
11.13	ROI RETURN ON INVESTMENT (AVKASTNING PÅ INVESTERING)	220
11.13.1	Avkastning	220
11.13.2	Måleperiode	221
11.13.3	Investeringens størrelse (investeringskostnad)	221
11.13.4	Mange bruksområder	221
11.13.5	The DuPont method of profitability analysis	222
11.13.6	Nåverdi	222
11.13.7	Ulemper	223
12	KOMPARATIV ANALYSE	224
12.1	HVA ER EN KOMPARATIV ANALYSE?	224
12.2	DIREKTE KOMPARATIV VERDSETTELSE	224
12.3	INDIREKTE KOMPARATIV VERDSETTELSE	224
12.4	RAMMEVERK FOR KOMPARATIV ANALYSE	225
12.5	METODER	225
12.5.1	Multiplikator	225
12.5.2	Substansverdi	226
12.6	BRUKSOMRÅDER FOR KOMPARATIV ANALYSER	226
12.7	VALG AV BASIS FOR KOMPARATIV ANALYSE	226
12.8	VALG AV KOMPARATIVE SELSKAPER	227
12.9	MULTIPPEL ANALYSE	227
12.9.1	De vanligste multiplene (forholdstallene)	228
12.9.2	Fordeler og ulemper ved forholdstall	228
12.9.3	Hva må du passe på?	229
12.10	PRICE/EARNING (P/E)	229
12.10.1	Hvordan beregnes P/E?	230
12.11	PRIS/BOK (P/B)	232
12.12	PRIS/SALG (P/S)	233
12.13	PRIS/KONTANTSTRØM (P/CF)	233
12.13.1	Farer ved P/CF	234
12.14	ENTERPRISE VALUE-TO-EBITDA	234
13	TEKNISK ANALYSE	236
13.1	FORUTSETNINGER	236
13.2	HISTORISK BAKGRUNN	236

13.3	TEKNISK ANALYSE VS. FUNDAMENTAL ANALYSE	237
13.4	HVORFOR BRUKER VI TEKNISK ANALYSE?	237
13.5	ET INSTRUMENT FOR Å AVGJØRE OM EN AKSJE ER OVERPRISET ELLER UNDERPRISET	238
13.6	FORDELER MED TEKNISK ANALYSE.....	238
13.7	ULEMPER MED TEKNISK ANALYSE	238
13.8	TEKNISK ANALYSE KREVER HISTORISKE DATA	238
13.9	TEKNISKE INDIKATORER	238
13.10	POPULÆRE INDIKATORER	239
13.10.1	Støtte/motstand	239
13.10.2	Glidende gjennomsnitt.....	240
13.10.3	Relativ styrkeanalyse (RSI)	240
13.10.4	Kontinuitetsmønstre	240
13.10.5	Volum og volumanalyser.....	240
13.10.6	Formasjoner	241
13.10.7	Elliott-bølgeteori (EWT).....	241
13.11	DOW TEORI	241
13.11.1	Seks grunnprinsipper i Dow teori.....	242
13.11.1.1	Indeksens sluttkurs avspeiler alle markedsdeltakeres (investorer, tradere osv.) totale holdning til markedet:242	
13.11.1.2	Markedet følger tre trender:.....	242
13.11.1.3	Hovedtrenden har tre faser:.....	243
13.11.1.4	Indeksene må bekrefte hverandre:.....	243
13.11.1.5	Volum bør bekrefte trenden:.....	243
13.11.1.6	En trend er ikke slutt før det kommer definitive signaler på at den har snudd:.....	243
13.12	DIAGRAMMER FOR AKSJEANALYSE	244
13.12.1	Diagramegenskaper.....	244
13.12.1.1	Tidsperiode.....	244
13.12.1.2	Prisskala	245
13.12.2	Type diagrammer	245
13.12.2.1	Linjediagram.....	245
13.12.2.2	Stolpediagram (søylediagram).....	246
13.12.3	Candlestick-diagram	247
13.13	CANDLE-STICK DIAGRAM	247
13.13.1	Forutsetninger	247
13.13.2	Oppbyggingen av et candlestick diagram	248
13.13.3	Kropper og skygge	248
13.13.4	Bearish og bullish skygge	249
13.13.5	Lange versus korte "kropper"	249
13.13.6	Marubozu	250
13.13.7	Lang versus kort "skygge"	251
13.13.8	Bullish candlestick signaler.....	251
13.13.8.1	Hammer	251
13.13.8.2	Omvendt hammer	252
13.13.8.3	Oppslukende bullish.....	252
13.13.8.4	Gjennomtrengende linje	253
13.13.8.5	Morgenstjernen.....	253
13.13.8.6	Tre hvite soldater.....	254
13.13.9	Bearish candlestick signaler	254
13.13.9.1	Hengende mann	254
13.13.9.2	Stjerneskudd	255
13.13.9.3	Bearish oppslukende.....	255
13.13.9.4	Kveldsstjerne	256
13.13.9.5	Tre svarte kråker.....	256
13.13.9.6	Mørkt skydekke	257
13.13.10	Trendforlengende mønstre.....	258
13.13.10.1	Doji	258
13.13.11	Spinning tops.....	259
13.13.11.1	Fallende tre metoder	260

13.13.11.2	Stiger tre metoder	260
13.14	TREND OG TRENDFORLENGELSE	260
13.14.1	Trendretninger.....	261
13.14.2	Trendlengder.....	261
13.14.3	Trendlinjer.....	261
13.14.4	Kanaler.....	262
13.14.5	Konsolidering og pullback	262
13.14.6	Hvordan forleng en trend (trendforlengelse)?.....	263
13.14.6.1	Innsamling av data.....	263
13.14.6.2	Analyse av data.....	263
13.14.6.3	Bestemmelse av trend	263
13.14.6.4	Beregninger og trendforlengelse	266
13.14.7	Svakheter ved trendforlengelse	266
13.15	STØTTE OG MOTSTAND TEORI.....	267
13.15.1	Signifikansen av støtte og motstand.....	268
13.15.1.1	Tidslengden på støtte- og motstandnivået.....	268
13.15.1.2	Antall støttepunkter.....	268
13.15.1.3	Avstanden mellom støtte og motstand.....	269
13.15.1.4	Volum ved støtte og motstand.....	269
13.15.2	Når motstand blir støtte og støtte blir motstand	269
13.15.3	Brudd på støtte og motstand	271
13.16	KONTINUITETSMØNSTRE	272
13.16.1	Priskanaler	272
13.16.2	Rektangler.....	274
13.16.3	Triangel.....	275
13.16.4	Symmetrisk triangel.....	277
13.16.5	Flagg og vimpler.....	278
13.17	FORMASJONER I AKSJEKURSEN.....	279
13.17.1	Hode og skulder formasjon (Reverseringsformasjoner)	280
13.17.2	Omvendt hode- og skulderformasjon.....	282
13.17.3	Dobbel bunn	282
13.17.4	Dobbel topp.....	283
13.17.5	Gap	284
13.18	RELATIVE STRENGTH INDEX (RSI).....	285
13.18.1	Hvordan beregnes RSI?	285
13.18.2	RSI formel.....	285
13.18.3	Tidshorisont.....	286
13.18.4	Eksempel på RSI.....	286
13.18.5	Hva forteller RSI og hvordan bruke RSI?.....	286
13.18.5.1	Trend.....	286
13.18.5.2	Kortsiktig styrke (overkjøpt/oversolgt).....	287
13.18.5.3	Høy PSI.....	287
13.18.5.4	Lav PSI.....	287
13.18.6	Nye nordiske studier	287
13.18.7	Konklusjon og mulig handelsstrategi	288
13.19	GLIDENDE GJENNOMSNITT	288
13.19.1	Enkelt glidende gjennomsnitt (SMA).....	288
13.19.1.1	Definisjon og beregning	288
13.19.1.2	Fordeler.....	289
13.19.1.3	Ulemper	289
13.19.1.4	Eksempel.....	290
13.19.1.5	Handlemønstre.....	290
13.19.2	Eksponensielt glidende gjennomsnitt (EMA).....	290
13.19.2.1	Kjennetegn	290
13.19.2.2	Fordelen med EMA sammenlignet med SMA	291
13.19.2.3	Eksempel.....	291
13.19.3	MACD (glidende gjennomsnitt konvergens-divergens).....	292
13.19.3.1	Beregning.....	292

13.19.3.2	Tolkning.....	292
13.19.3.3	Eksempel på en MACD.....	293
13.20	DET GYLDNE KORS.....	293
13.20.1	<i>Forskjellen mellom et gyldent kors og et døds kors.....</i>	<i>294</i>
13.21	DØDSKORS.....	295
13.22	BOLLINGER-BÅND.....	295
13.22.1	<i>Beregning.....</i>	<i>296</i>
13.22.2	<i>Tolkning.....</i>	<i>296</i>
13.22.3	<i>Eksempel på Bollinger-bånd.....</i>	<i>297</i>
13.23	VOLUM OG VOLUMANALYSE.....	297
13.23.1	<i>Volum - et mål for prisbevegelsens styrke.....</i>	<i>297</i>
13.23.2	<i>Hvordan bruke volum til å spå en trend endring?.....</i>	<i>298</i>
13.23.3	<i>Et mål for likvide og i-likvide aksjer.....</i>	<i>298</i>
13.23.4	<i>Volum oscillatoren.....</i>	<i>298</i>
13.23.5	<i>Volumanalyse.....</i>	<i>299</i>
13.23.6	<i>Volumbalanse.....</i>	<i>300</i>
13.24	ELLIOTT BØLGETEORI OG FIBONACCI ANALYSE.....	301
13.24.1	<i>Elliott-bølgeteori (EWT).....</i>	<i>301</i>
13.24.2	<i>Fem-bølge-mønsteret.....</i>	<i>301</i>
13.24.2.1	<i>Bølgesykluser.....</i>	<i>302</i>
13.24.3	<i>Fibonacci-analyse.....</i>	<i>302</i>
13.24.3.1	<i>Fibonacci-seriens kjennetegn.....</i>	<i>302</i>
13.24.3.2	<i>Fibonacci-pristilbakegang.....</i>	<i>303</i>
13.24.3.3	<i>Fibonacci-prisfremgang.....</i>	<i>303</i>
13.24.3.4	<i>Råd.....</i>	<i>304</i>
14	FUNDAMENTAL ANALYSE.....	305
14.1	DEFINISJON >> FUNDAMENTAL ANALYSE?.....	305
14.2	HVA ER EN FUNDAMENTAL ANALYSE?.....	305
14.3	FORMÅLET MED FUNDAMENTAL ANALYSE.....	306
14.4	NÅR BENYTTES FUNDAMENTAL ANALYSE?.....	306
14.5	RAMMEVERK FOR FUNDAMENTAL ANALYSE.....	306

1 Introduksjon

1.1 Hvordan bli rik?

Har du lyst å bli rik eller i det minste økonomisk uavhengig? Ja, da er du ikke alene. De fleste av oss ønsker dette. Spørsmålet er bare hvordan du bør gå frem for å nå dette målet.

1.1.1 Fire måter å bli rik på

Når jeg var en liten gutt lærte jeg at det er fire måter du kan bli rik på. Disse fire måtene er:

1. **Flaks**
2. **Start din egen bedrift**
3. **Investering i eiendom**
4. **Investering i aksjer og verdipapirer**

1.1.1.1 Flaks

Den enkleste og minst krevende formen å bli rik på er å ha flaks. Noen er så heldige at de har et medfødt talent som gjør dem så unike at de raskt blir berømte og rike. Péle, Messi, Tiger Woods, Michael Jackson, Pavarotti og Michael Jordan er eksempler på personer som har blitt rike på sitt talent. De fleste av oss har ikke et slikt talent og kan derfor ikke bli rike på grunn av vårt unike talent.

Andre er så heldige at de er født rike eller arver penger fra andre som er rike. Den enkleste måten å skaffe seg en liten formue på er å starte med en stor en, er det noe som heter. Er du ikke født rik kan du gifte deg med en person som allerede er rik. Noen har også flaks med en slik strategi, men om dette blir et lykkelig ekteskap er et annet spørsmål.

Den absolutt enkleste måten å bli rik på er å tippe på Lotto. Det eneste du trenger her er griseflaks. Problemet er bare at sannsynligheten for å lykkes er så utrolig liten at du må spille hver uke i mange liv for å være sikker på å vinne. Sannsynligheten for å få 7 rette i lotto er 1:5.379.616. I det virkelige liv er dette derfor en lite sikker strategi å velge hvis målet er rikdom.

1.1.1.2 Starte din egen bedrift

Å starte en egen bedrift kan gjøre deg svært rik hvis bedriften blir en kjempesuksess. Mange har blitt rike på denne måten. Imidlertid er dette lettere sagt enn gjort. Ikke bare trenger du en god forretningside og kapital, men du må også bruke mange år av ditt liv med knallhardt arbeid for å ha en sjanse å lykkes.

De fleste som starter egen bedrift blir ikke rike. De går istedenfor konkurs. Noe som er det motsatte av å bli rik. Skal du lykkes med å bli rik på å starte din egen bedrift trenger du også en god posisjon flaks, i tillegg til en god forretningside, kapital, kompetanse og nettverk.